

Kontekst polityki

Równość płci to jedna z podstawowych zasad, stanowiąca integralną część praw człowieka oraz warunek konieczny dla możliwości ich stosowania i korzystania z nich przez wszystkich. W wiedeńskiej deklaracji i programie działania „prawa człowieka przysługujące kobietom i dziewczętom” zdefiniowano jako „niezbywalną, integralną i nieodłączną część powszechnych praw człowieka”. W dalszej części deklaracji wzywa się do uwzględnienia praw człowieka przysługujących kobietom we wszystkich działaniach Organizacji Narodów Zjednoczonych. W tym kontekście prawa człowieka przysługujące kobietom są również analizowane i formułowane przez szereg międzynarodowych i europejskich instrumentów prawnych.

Międzynarodowe instrumenty i prawodawstwo dotyczące praw człowieka:

- Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, definiująca prawa kobiet jako prawa człowieka.
- Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (2007), będąca jedynym ratyfikowanym przez UE międzynarodowym instrumentem dotyczącym praw człowieka.

Unijne instrumenty i prawodawstwo dotyczące praw człowieka:

- Traktaty o Unii Europejskiej, tj. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) (wersja przekształcona z 2009 r.), potwierdzające zasadę równości i zobowiązanie UE do eliminowania nierówności, wzywające państwa członkowskie do zwalczania dyskryminacji w ramach definiowania i wdrażania polityk.
- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (2000), wzmacniająca ogólne ramy legislacyjne praw człowieka w UE, ustanawiająca zasadę równości płci i zakazująca dyskryminacji, gwarantująca wszystkim osobom prawo do skutecznych działań naprawczych i rzetelnego procesu sądowego.
- Dyrektywy Unii Europejskiej dotyczące takich obszarów, jak równość szans i równe traktowanie kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia (2006/54/UE), ciężar dowodu w sprawach dyskryminacji ze względu na płeć (97/80/WE), prawa ofiar przestępstw oraz pojęcia „przemocy na tle płciowym” i „przemocy w bliskich związkach” (2012/29/UE).

- Strategia na rzecz równości kobiet i mężczyzn 2010–2015, wzywająca państwa członkowskie do uwzględnienia różnych potrzeb kobiet (w tym przecinających się nierówności) w obszarze prawodawstwa i polityki, formułująca koncepcję, zgodnie z którą przemoc wobec kobiet jest łamaniem praw człowieka.
- Europejski pakt na rzecz równości kobiet i mężczyzn 2011–2020, wzywający państwa członkowskie do podjęcia niezbędnych kroków w celu zwalczania dyskryminacji w różnych obszarach życia społecznego.
- Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010–2020.
- Unijne ramy dotyczące krajowych strategii integracji Romów do 2020 roku.
- Decyzja ramowa Rady 2002/629/WSiSW z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi.

Cele strategiczne pekińskiej platformy działania i wskaźniki na szczeblu UE

- 1.1.** Promowanie i ochrona przysługujących kobietom praw człowieka poprzez pełne wdrażanie wszystkich instrumentów dotyczących praw człowieka, zwłaszcza Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet.
- 1.2.** Zapewnianie równości i niedyskryminacji w prawie i w praktyce.
- 1.3.** Upowszechnienie świadomości prawnej (tj. wzmocnienie pozycji kobiet w kwestiach prawnych).

Wszystkie państwa członkowskie ratyfikowały Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, co oznacza, że mają prawny obowiązek jej wdrożenia z zachowaniem należytej staranności. W ramach tego obowiązku państwa członkowskie regularnie składają sprawozdania krajowe na temat podjętych środków Komitetowi ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet, który analizuje otrzymane dokumenty i wydaje szczegółowe zalecenia. Uzupełnieniem sprawozdań są raporty alternatywne sporządzane przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego w danych krajach. Ponadto coroczne sprawozdania na temat równości kobiet i mężczyzn publikuje Komisja Europejska. Do chwili obecnej obszar praw człowieka nie był

poddawany przeglądowi w ramach procesu monitorowania pekińskiej platformy działania na poziomie UE.

Aktualne dane i informacje publikowane są przez Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn w bazie danych „Women and men in the EU – facts and figures” (Kobiety i mężczyźni w UE – fakty i liczby) pod adresem <http://eige.europa.eu/content/women-and-men-in-the-eu-facts-and-figures>

Ustalenia na podstawie danych z UE

Prawodawstwo antidyskryminacyjne jest trudne do przetransponowania i wdrożenia

W opinii sieci ekspertów prawnych Komisji Europejskiej wdrażanie dyrektyw dotyczących równości płci ma niekiedy ograniczony charakter. Utrudnieniem dla wdrażania równości płci jest np. powszechne przy formułowaniu przepisów prawa podejście neutralne w kwestii płci, a także rozpowszechnienie stereotypów w instytucjach legislacyjnych i sądowych. W tym kontekście w 2012 r. średnio tylko 22% obywateli UE-27 uważało, że ich rząd skutecznie zwalcza wszelkie formy dyskryminacji.

Bariery strukturalne i instytucjonalne w dostępie kobiet do wymiaru sprawiedliwości

Kobiety napotykać szczególne bariery strukturalne i instytucjonalne w dostępie do wymiaru sprawiedliwości. Trudności te można powiązać z kosztem postępowania sądowego. Ponadto sądy i policja mogą mieć niewystarczającą wiedzę na temat przemocy wobec kobiet. W rezultacie niewystarczająca koordynacja działań instytucji sądowych

i kryminalnych na etapie czynności dochodzeniowo-śledczych i gromadzenia dowodów może prowadzić do sytuacji, w której kobiety doświadczone przemocą muszą powtarzać zeznania i ponownie przechodzić badania lekarskie. Przedłużające się postępowanie sądowe i wtórna wiktymizacja z połączeniu z presją społeczną mogą skutecznie zniechęcić kobiety do wniesienia oskarżenia.

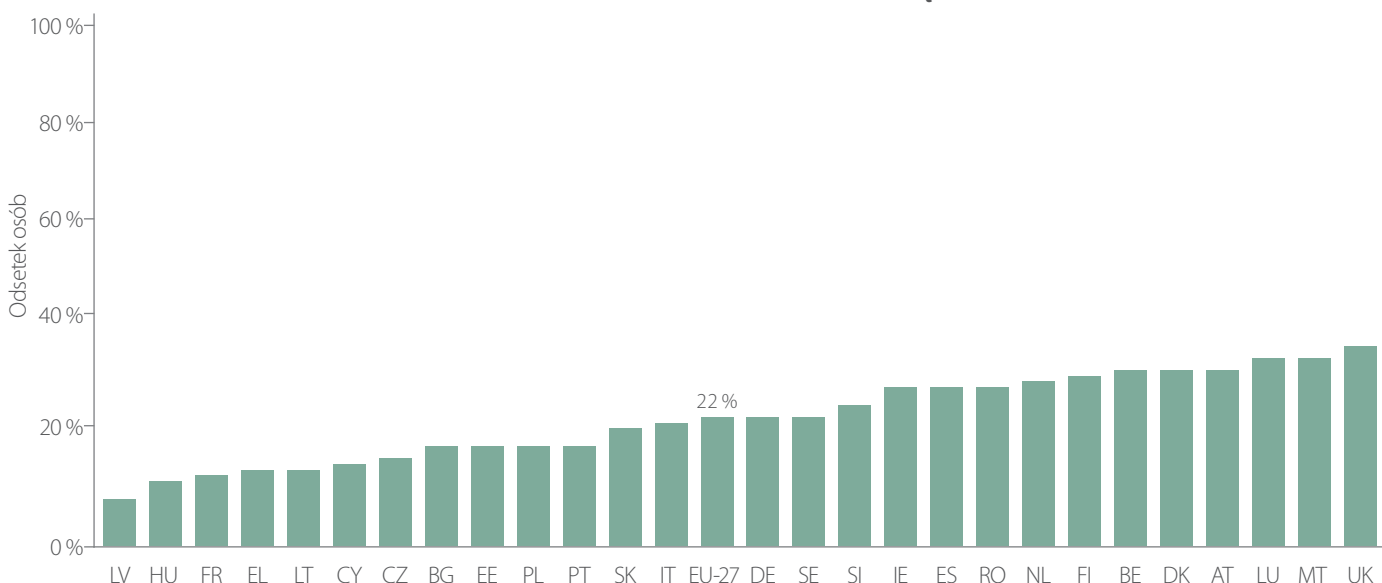
Stereotypy i niedostateczna reprezentacja kobiet w policji i wymiarze sprawiedliwości mogą obniżyć jakość usług otrzymywanych przez kobiety i mężczyzn, a także powstrzymać kobiety przed zwracaniem się o pomoc. Tradycyjne postawy i przekonania związane ze stereotypami płci mogą prowadzić do dyskryminacji ze względu na płeć w sądownictwie, uznanej za jedną z przyczyn niewielkiej liczby spraw kończących się wyrokiem skazującym i wysokiego poziomu odnotowanych przypadków zaniechania.

Wykrywanie i lepszą ocenę trudności, z jakimi mają do czynienia kobiety, ułatwiłoby gromadzenie danych i prowadzenie badań na poziomie krajowym i europejskim.

Kobiety z różnych grup mają do czynienia z odmiennymi wyzwaniem w zakresie korzystania z przysługujących im praw

Kobiety nie stanowią jednorodnej grupy, a dostęp do wymiaru sprawiedliwości w przypadku niektórych z nich może być utrudniony ze względu na czynniki prawne, instytucjonalne, strukturalne, społeczno-gospodarcze i kulturowe. W związku z tym kobiety mogą doświadczać jednocześnie wielu różnych form dyskryminacji. Zgodnie z koncepcją intersekcyjności, dyskryminacja doświadczana przez kobiety jednocześnie z różnych przyczyn, jest czymś więcej niż prostą sumą doświadczeń dyskryminacji – ma ona raczej charakter mnożnikowy, ponieważ doświadczenia takie są nierozdzielne i złożone.

ODSETEK OSÓB UWAŻAJĄCYCH, ŻE DZIAŁANIA PODEJMOWANE W ICH KRAJU W RAMACH WALKI ZE WSZELKIMI FORMAMI DYSKRYMINACJI SĄ W PEŁNI SKUTECZNE, 2012 R.

Źródło: Eurobarometr, badanie specjalne nr 393, „Dyskryminacja w UE w 2012 r.”.

Ocena dyskryminacji interseksjonalnej jest trudna, szczególnie w obszarze płci

Dyskryminacja interseksjonalna (krzyżowa) to złożone i trudne do zdefiniowania pojęcie, co sprawia, że jest ono w różny sposób wdrażane do systemów prawnych poszczególnych państw członkowskich. Zgodnie z zasadą porównywalności, w celu ustalenia, czy dana osoba jest dyskryminowana, należy znaleźć porównywalny przypadek w prawie unijnym i krajowym. Znalezienie odpowiedniego porównania w odniesieniu do interseksjonalności jest szczególnie trudne, co sprawia, że w praktyce zasada niedyskryminacji jest ograniczona.

Migrantki (w tym kobiety będące uchodźcami, ubiegające się o azyl i nieposiadające dokumentów)

Większość państw członkowskich przyznaje prawo do pobytu czasowego po udokumentowaniu faktu posiadania formalnej umowy o pracę. Jednak migrantki często pracują w sektorach nieregulowanych i w gospodarce nieformalnej. Ponadto przepisy prawa dotyczące pobytu i zatrudnienia, w dużej mierze pomijające aspekt płci, wciąż odwołują się do sytuacji rodzinnej. W efekcie tego sytuacja kobiet przybywających do danego kraju jako małżonki pracujących mężczyzn uzależniona jest od ciągłości ich związku, co szczególnie utrudnia im zwrócenie się o pomoc do wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych np. w przypadku doznania przemocy ze względu na płeć. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości jest szczególnie trudny w przypadku migrantek nieposiadających dokumentów, ponieważ przed kontaktem z systemem prawnym mogą je powstrzymywać obawy dotyczące odpowiedzialności karnej; dotyczy to szczególnie ofiar handlu ludźmi i kobiet zmuszanych do prostytucji.

Kobiety należące do mniejszości

Kobiety należące do mniejszości (etnicznych, językowych lub religijnych) mają ograniczony dostęp do wymiaru sprawiedliwości ze względu na wyższy poziom zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Trudności

i bariery w dostępie do rynku pracy, jakie napotykają kobiety należące do mniejszości, nie są jednak przedmiotem działań ze strony państw członkowskich – pomimo faktu, że ciągłość funkcjonowania systemów emerytalno-rentowych i socjalnych większości z nich uzależniona jest od indywidualnego uczestnictwa w rynku pracy.

Kobiety romskie

Ludność romska stanowi największą mniejszość etniczną w UE, której liczebność szacuje się na 6 mln osób. Sam termin „ludność romska”, choć często pojawia się na szczeblu politycznym, przesłania zróżnicowanie istniejące wewnątrz tej grupy. Formy marginalizacji i dyskryminacji, których doznają kobiety romskie, należą do najbardziej wyrazistych, a dostęp Romek do sfery publicznej często bywa ograniczany przez obowiązki należące do sfery prywatnej i utrzymujące się tradycyjne wartości dotyczące roli kobiet w ich społecznościach.

Kobiety niepełnosprawne

Niepełnosprawne kobiety i dziewczęta stanowią 16% całej żeńskiej populacji w UE. Prawdopodobieństwo dyskryminacji w przypadku kobiet niepełnosprawnych jest 0,5–10 razy wyższe niż w przypadku kobiet pełnosprawnych.

Lesbijki / kobiety biseksualne i osoby transpłciowe

Lesbijki i kobiety biseksualne oraz osoby transpłciowe częściej niż geje i mężczyźni biseksualni zgłaszają przypadki dyskryminacji ze względu na płeć.

Kobiety starsze

Kobiety powyżej 65 roku życia w dalszym ciągu mają do czynienia ze szczególną i znaczną dyskryminacją – w dostępie do zatrudnienia, pozwów odszkodowawczych, dostępu do sądów i komisariatów policji – ze względu na możliwość braku wiedzy na temat dostępnych świadczeń, a także braku postrzegania samych siebie w charakterze ofiar.

Korzystne inicjatywy

Kwestie przestrzegania przysługujących kobietom praw człowieka i równego traktowania są elementem działalności szeregu organizacji praw człowieka w poszczególnych państwach członkowskich i w skali całej UE. Estońskie Centrum Praw Człowieka realizuje przewidziany na lata 2012–2015 projekt pt. „Sieć równego traktowania”, którego celem jest promocja równego traktowania i poprawa ochrony przed dyskryminacją poprzez tworzenie sieci kontaktów i współpracę pomiędzy organizacjami społeczeństwa obywatelskiego i strategicznymi grupami interesu. Duński Instytut Praw Człowieka (DIHR) opublikował nowe sprawozdanie na temat najważniejszych aspektów praw człowieka w Danii. Główne punkty sprawozdania DIHR za 2013 r. dotyczą kwestii równości płci w Danii. Ponadto dział DIHR ds. równego traktowania opracowuje metody promocji równego traktowania i niedyskryminacji; wśród przygotowanych zestawów narzędzi z tej dziedziny są m.in. „Koło różnorodności”, „Laboratorium różnorodności” (dla sektora prywatnego) i „Laboratorium równości” (dla gmin).

POSTĘPY I TRUDNOŚCI W OBSZARZE I: PRAWA KOBIEC JAKO PRAWA CZŁOWIEKA

POSTĘPY

- Potrzeba zapewnienia równego dostępu do wymiaru sprawiedliwości została uznana za kwestię podstawową.
- Niektóre państwa członkowskie uznały konieczność zajęcia się problemem dyskryminacji wielokrotnej/interseksjonalnej.
- Konieczność wspierania kobiet będących ofiarami przemocy zyskuje coraz szersze uznanie, a w niektórych państwach członkowskich zaowocowała przyjęciem bardziej zaawansowanych środków i mechanizmów wsparcia.

TRUDNOŚCI

- Kobiety i mężczyźni nie korzystają w równym stopniu ze swoich praw.
- Kobiety napotykać bariery instytucjonalne, gospodarcze i kulturowe w dostępie do wymiaru sprawiedliwości.
- Równy dostęp do wymiaru sprawiedliwości jest szczególnie utrudniony w przypadku kobiet należących do określonych grup.
- Kobiety będące ofiarami przemocy wciąż napotykać znaczne trudności w dochodzeniu odszkodowania.
- Brak jest danych porównawczych i wskaźników do oceny postępów państw członkowskich w tym obszarze.

Kierunki przyszłych działań UE

- Opracowanie wskaźników do oceny postępów państw członkowskich w obszarze praw kobiet jako praw człowieka.
- Eliminowanie trudności, jakie napotykać kobiety – szczególnie będące ofiarami przemocy – dochodząc odszkodowania z tytułu naruszenia ich praw.
- Zapewnianie równego dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla wszystkich kobiet poprzez usuwanie barier gospodarczych i kulturowych oraz (zróżnicowanych płciowo) barier instytucjonalnych jako konieczny warunek wstępny dla praw człowieka przysługujących kobietom.
- Opracowanie środków zapewniających równe korzystanie z praw człowieka przez kobiety i mężczyzn, eliminujących dyskryminację wielokrotną i interseksjonalność, a także ukierunkowanych na szczególne problemy, z jakimi mają do czynienia kobiety dotknięte przemocą.

MISSING TRANSLATIONS

Europäisches Institut für Gleichstellungsfragen (EIGE)

Das Europäische Institut für Gleichstellungsfragen (EIGE) ist das EU-Kompetenzzentrum für Gleichstellungsfragen. Das EIGE unterstützt politische Entscheidungsträger und alle relevanten Einrichtungen in ihren Bemühungen zur Verwirklichung der Gleichstellung von Frauen und Männern in Europa und darüber hinaus, indem es spezifisches Fachwissen sowie verlässliche und vergleichbare Daten zur Gleichstellung in Europa bereitstellt.

Weitere Informationen: <http://eige.europa.eu>

Das Ressourcen- und Dokumentationszentrum (RDC) des Europäischen Instituts für Gleichstellungsfragen (EIGE) ist ein innovatives und praktisches Instrument, das dabei hilft, wichtige Ressourcen zur Geschlechtergleichstellung zu finden, den Austausch von Wissen unter den an der Gleichstellungspolitik und -praxis interessierten Personen erleichtert und einen Online-Bereich für Diskussionen und Debatten bietet.

Weitere Informationen: <http://eige.europa.eu/content/rdc>

Kontakt:

Europäisches Institut für Gleichstellungsfragen
Gedimino pr. 16, LT-01103 Vilnius, LITAUEN
Tel. +370 521574-44/00

facebook.com/eige.europa.eu

twitter.com/eurogender

youtube.com/eurogender

<https://eurogender.eige.europa.eu>

ISBN 978-92-9493-273-0

doi:10.2839/6993

MH-04-15-022-PL-N